

- Rolstad, J., Gjerde, I., Storaunet, K. O. & Rolstad, E. 2001. Epiphytic lichens in Norwegian coastal spruce forest: historical logging and present forest structure. – *Ecol. Appl.* 11: 421–436.
- Sernander, R. 1936. Granskär och Fiby urskog. – *Acta Phytogeogr. Suec.* 8: 1–232.
- Skogsstyrelsen 2002. Skog för naturvårdsändamål – uppföljning av frivilliga avsättningar, områdeskydd samt miljöhänsyn vid föryngringsavverkning. – Skogsstyrelsen Meddelande 2 – 2002.
- Tønsberg, T., Gauslaa, Y., Haugan, R., Holien, H. & Timdal, E. 1996. The threatened macrolichen of Norway – 1995. – *Sommerfeltia* 23: 1–283.
- Øvstedal, D. O. 1980. Lichen communities on *Alnus incana* in North Norway. – *Lichenologist* 12: 189–197

## ABSTRACT

Hallingbäck, T. 2003. Hårig skrovellav – en raritet i den boreala regnskogen. [*Lobaria hallii* – a threatened lichen in the boreal rain forest.] – *Svensk Bot. Tidskr.* 97: 26–32. Uppsala. ISSN 0039-646X. *Lobaria hallii* has been found on eight localities in C and N Sweden at altitudes of 340–550 m. It grows mainly on twigs of *Picea abies*, restricted to less than 100 trees situated close to the spray zone of waterfalls. According to the recent Red list, it is considered as Endangered (EN). However, considering that it today occurs on very few trees and that each tree contains only a few individuals, the extinction risk can be assumed to be higher and the threat category is therefore suggested to be changed to Critically Endangered (CR). The localities where *L. hallii* occurs are usually very rich in other cyanolichens, including several rare and endangered species. It is therefore important that all these localities receive the best possible protection.



Tomas Hallingbäck ansvarar för kryptogamer vid ArtDatabanken och arbetar främst med mossor, lavar och svampar. Han är ordförande i expertkommittén för mossor.

Adress: ArtDataban-

ken, SLU, Box 7007, 750 07 Uppsala  
E-post: tomas.hallingback@artdata.slu.se

## Gökblomster, ryssgubbe och vandrande jude

I boken, som har undertiteln *Svenskt växtnamns-ABC* och ingår som nummer tolv i serien *Studia ethnobiologica*, tar författaren Ingvar Svanberg upp ett antal svenska växtnamn och försöker ge en språklig förklaring till namnen. Ofta får vi också reda på när namnet först dyker upp i skrift.

Författaren redogör inte för på vilka grunder han har gjort urvalet. Man ställer sig undrande över att "genomskinliga" namn som blomkålsvamp, doftranka, fingersvamp, prickblad och strandkål fått konkurrera om utrymmet. Varför inte fler algnamn? Bland dem har vi ju en uppsjö spännande folkliga namn. Och nog är det synd att så vanliga växtnamn som gräs, nate, tåg, ven, gröe, svingel, klätt, trav, dådra, vedel, välling, näva, malva, länke, måra, dån och fibbla inte tycks finnas med i boken. Att jag uttrycker viss osäkerhet beror på att registret är så opraktiskt att man inte kan slå upp exempelvis silja, plister, sippa, mälla, tistel eller kremla. För att hitta dessa namn måste man veta att de återfinns under kärnsilja, vitplister, vit- eller blåsippa, svinmälla, kärntistel och sillkremla.

I ett inledande kapitel, "Varför heter växten så" ondgör sig författaren över riksnamnsordlistor och skriver bland annat att de som sysslar med att ta fram normerande namnlistor ofta är "historiskt obildade eller kulturellt okänsliga personer". I många fall slår författaren in öppna dörrar, till exempel när han tror att "svenska fackbotanister" skulle förespråka att de "folkliga och de normerade riksnamnen" inte skulle "kunna leva vidare sida vid sida". I stället är det väl så att för att ha någonting att hänga upp de folkliga namnen på, så behövs normerande listor.

Efter författarens inledande rallarsvingar ser man naturligtvis fram emot en lärd genomgång

av svenska växtnamn. Tyvärr behöver man inte läsa länge förrän man upptäcker att det är lite si och så med författarens botaniska kunskaper och frågan är hur bevandrad han är i etnobotanik om man med det menar något mera än att söka upp mer eller mindre trovärdiga uppgifter i äldre skrifter? Det kan räcka med följande exempel för att visa hur opålitlig boken är:

**BALSAMIN** (*Impatiens balsamina*): "Namnet ... syftar på växtens framträdande doft". Balsaminen har ingen framträdande doft!

**BASILIKA**: "av latinets basilica, 'kungshus', 'offentlig byggnad'". Tror författaren verkligen att växten har liknats vid en offentlig byggnad! Basilika betyder här säkert något kungligt eller präktigt; kanske man kan tolka det som att växten är en kunglig krydda.

**HALLOWEENPUMPA** (*Cucurbita maxima*): "Pumpan används inte till något annat [än vid halloweenfirandet], varför det föreslagna namnet jättepumpa knappast kommer att få burskap i språket". Författaren tror tydligen att alla jättepumpor är runda och brandgula. Jag tror knappast att vi som odlar 'Pink Banana', 'Blue Hubbard' eller någon annan smaklig jättepumpa håller med, och det gör säkert inte heller den som har en jättepumpa av sorten 'Turk's Turban' som prydnad. Till saken hör också att många, kanske de flesta, så kallade halloweenpumpor tillhör arten *Cucurbita pepo* och att det "föreslagna" namnet jättepumpa använts i snart hundra år.

**JULSTJÄRNA**: "En ganska storvuxen buske med ursprung på Madagaskar". Julstjärnan kommer från Mexico och Centralamerika!

**KOLOKVINT**: "Förr kallade man ... ibland en sup lite skämtsamt för en kolokvintare; kanske för att man smaksatte brännvin med kolokvint". Författaren vet tydligen inte att den mycket bittra kolokvinten åtminstone förr användes för denaturering av teknisk sprit och i form av kolokvintdroppar som ett mycket kraftigt avförsmedel!

**MONSTERA**: "Namnet anses komma av monster, 'vidunder', och syftar kanske på de stora bladen". Är det inte bra mycket troligare att namnet kommer av monströs, missbildad, det vill säga syftar på att bladen har stora hål. De är ju unika för släktet.

**OREGANO**: "har vi vid 1960-talets mitt, samtidigt med pizzan, lånat in från italienskans origano. Botanikerna föredrar emellertid alltså benämningen kungsmynta, även om oregano säkert kommer att gå segrande ur denna uppblussande namnstrid". Men det behövs ingen namnstrid! Man fortsätter naturligtvis att kalla vår vilda växt för kungsmynta och kryddan för oregano, så mycket hellre som kungsmynta och oregano oftast inte är helt identiska taxa.

**SNÖBÄR**: "Enligt en sägen växte busken där aposteln Petrus grät efter att ha förnekat Kristus". Det måste vara en mycket ung sägen eftersom busken införts från Nordamerika så sent som i början av 1800-talet. Kanske författaren blandat ihop snöbär med petersbusken, *Symphoricarpos orbiculatus*, som är åtminstone hundra år äldre i odling i Europa.

Finns det då inget bra med boken? Jodå! Omslaget, Carl Larssons *Sommarblommor* med iris, brandliljor och bondpion är en fröjd för ögat. Och visst är det en trevlig bok att sitta och bläddra och småläsa i, bara man är medveten om att fakta som presenteras bara kan användas om de kontrolleras mot andra pålitligare källor, till exempel Svenska akademins ordbok, som finns på nätet: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> eller Lyttkens *Svenska växtnamn*. Som en publikation i serien *Studia ethnobiologica* håller boken inte måttet.

✿ SVENGUNNAR RYMAN

*Gökblomster, ryssgubbe och vandrande jude*  
Ingvar Svanberg 2002. Boken är utgiven på bokförlaget Arena. 213 sidor. ISBN 91-7843-169-7.

